

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ν. ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ
(1920-1977)

Ο καθηγητής Αναστάσιος Γιανναράς έπεσε θύμα τροχαίου ατυχήματος τὸ ἀπόγεμα τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1977. Ὁ αἰφνίδιος χαμός του στέρησε τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν βαθυστόχαστο ἐπιστήμονα, τὸν εἰλικρινῆ συνεργάτη κι' ἐξαίρετο πανεπιστημιακὸ διδάσκαλο, ποὺ μόλις δύομισι χρόνια ἐνωρίτερα (13 Ἰουνίου 1975) εἶχεν ἐκλεγῆ τακτικὸς καθηγητὴς στὴν Ἑδρα Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀ. Γιανναρά στὴν ἡλικία τῶν 57 ἐτῶν ἐπαλήθευε τραγικὰ ὅ,τι ὁ ἴδιος ἔγραφε, σχεδὸν προφητικὰ, τὸ 1963 προλογίζοντας τὴ μετάφραση τῆς «Νεαρῆς Μοίρας» τοῦ Paul Valéry (περιοδ. *Καινούρια Ἐποχὴ*, Ἀθήνα 1963, σελ. 48):

«Γιὰ μιὰ τέτοια ἐργασία» – δηλ. κάποιας ἐξονυχιστικώτερης ἐπεξεργασίας τῆς μεταφράσεώς του – «θὰ χρειάζονταν ἄλλα εἴκοσι ἀκόμα χρόνια, ποὺ δὲν εἴμαστε βέβαιοι, ἂν θὰ ἔχουμε τὴν τύχη νὰ τὰ ζήσουμε». Πραγματικά, θάσκανη μοῖρα τὸν ἐμπόδισε νὰ ὀλοκληρώσῃ ἀπὸ τότε τὴν εἰκοσαετία.

Γενέτειρά του ἦταν ἡ Σύμη τῆς Δωδεκανήσου, ὅπου διδάχθηκε τὰ πρῶτα ἐγκύκλια μαθήματα. Δεκατριῶν ἐτῶν (1933) ἔρχεται στὸ Μεσολόγι, ὅπου συμπληρώνει ἀπὸ τὴν γ' τάξη τὴ γυμνασιακὴ του ἐκπαίδευση. Ὡς φοιτητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸ 1937 τυπώνει αἰσθητικὸ καὶ φιλοσοφικὸ μελέτημα γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἐξ ἀφορμῆς ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Ἀποστ. Με-

λαχρινού καὶ ἀφορμώμενος ἀπὸ τὶς θεωρίες γιὰ τὴν «καθαρὴ ποίηση» καὶ ἀνάλογες σκέψεις τοῦ Mallarmé καὶ τοῦ Valéry (*Τὰ Φίλτρα Ἐπωδῶν τοῦ Ἀποστόλου Μελαχρινού*, Ἀθήνα 1939, σελίδες 50). Τὸ μελέτημα εἶχεν εὐμενέστατη ὑποδοχὴ στὶς στήλες τῆς λογοτεχνικῆς κριτικῆς ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν.

Τὸ 1940 παρουσιάζει στὴ δημοσιότητα τὴν πρώτη ἔμμετρη ἀπόδοση στὰ νεοελληνικά τοῦ δυσονήτου ποιήματος τοῦ Paul Valéry: *Le cimetière marin*. Στὸν πρόλογο τῆς μεταφράσεως ὁ εἰκοσαετής θιασώτης τοῦ Γάλλου λυρικοῦ καὶ φιλοσόφου ἀναλύει τὸ σκοτεινὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου συγκρίνοντας τοὺς θαλερικοὺς στοχασμοὺς γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀνυπαρξία μὲ τὸ μηδενισμὸ τοῦ Nietzsche.

Παίρνει τὸ πτυχίον τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς μετὰ τὴν περίοδο τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς (17 Δεκ. 1946) καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀδιοριστίας του (1946-1950) ἀπασχολεῖται γιὰ βιοπορισμὸ στὸ Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ὡς συντάκτης ἢ μεταφραστὴς σὲ περιοδικὰ ἢ ἐκδοτικοὺς οἴκους τῶν Ἀθηνῶν ἢ κάνοντας ἰδιωτικὰ μαθήματα στὸ Μεσολόγγι.

Κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ δημοσιεύει δοκίμια κριτικῆς μελέτης κι' αἰσθητικῆς ἀξιολογήσεως ἔργων Νεοελλήνων ποιητῶν ἢ μεταφραστῶν τῶν Γάλλων συμβολιστῶν: Ὁ Ἀπόστολος Μελαχρινὸς καὶ τὰ σαραντάρια τῶν Παραλλαγῶν (περιοδ. *Ἡὼς*, περ. Β' ἔτος 3ο [1947], σελ. 20-21.)

Ὁ Καῖσαρ Ἐμμανουήλ καὶ ἡ μετάφραση μουσικοπαθῶν λυρικῶν (περιοδ. *Ποιητικὴ Τέχνη*, τόμ. Β [1949], σελ. 182-186).

Προλεγόμενα στὴν ποίηση καὶ τὴν αἰσθητικὴ τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Ἀ. Μελαχρινού (Ἀφιέρωμα τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν στὸν ποιητὴ Α.Μ., Ἀθήνα 1947, σελ. 77-97).

Χρονικὸ τῆς τελευταίας δεκαετίας (Συμπόσιο, Πάτρα [1950], σελ. 11-21) κ.ἄ.

Μετὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν στρατιωτικῶν του ὑποχρεώσεων (Ὀκτ. 1950-Μαρτ. 1952) ὁ Γιανναρᾶς διορίζεται στὴν Παλαμαϊκὴ Σχολὴ Μεσολογγίου, ὅπου ὑπηρετεῖ μέχρι τοῦ 1955, καὶ στὴ συνέχεια μετεκπαιδεύεται δύο χρόνια στὸ Διδασκαλεῖο Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ παίρνει τὸ Παιδαγωγικὸ πτυχίον μὲ γενικὸ βαθμὸ «Ἀριστα».

Τὸ 1956 πρωτεύει σὲ διαγωνισμὸ ὑποτροφιῶν ἐξωτερικοῦ τοῦ Ι.Κ.Υ. στὸν κλάδον τῆς φιλοσοφίας καὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1957 φεύγει μ' ἐκπαι-

δευτική ἄδεια γ' ἀνώτερες σπουδές στο γερμανικὸ πανεπιστήμιο τοῦ Freiburg. Παρακολουθεῖ παραδόσεις καὶ φροντιστήρια τῶν καθηγητῶν Eugen Fink, Max Müller, Hermann Gundert, W. Kullmann, Hermann Fränkel κ.ἄ. Τὸ 1960 ὑποβάλλει ἐκεῖ ἐναίσιμο διδακτορικὴ διατριβὴ μὲ θέμα «Τύχη καὶ κίνηση στὸν Πλάτωνα» (*Zufall und Bewegung bei Platon*) καὶ ἀναγορεύεται Διδάκτωρ φιλοσοφίας μὲ τὴν ἐπίζηλη διάκριση: magna cum laude. Ἀμέσως ὕστερα γυρίζοντας στὴν Ἑλλάδα τοποθετεῖται στὴ Βαρβάκειο Πρότυπο Σχολὴ μετὰ πρόταση τοῦ Κωνστ. Γεωργούλη καὶ ὑπηρετεῖ σ' αὐτὴ ἐπὶ τριετία (1960-1963).

Παραλλήλως ὁ Γιανναρᾶς δημοσιεύει σὲ συνεπτυγμένη μορφή τὴ διδακτορικὴ του διατριβὴ (περιοδ. *Πλάτων*, ἔτ. ΙΔ' [1962], σελ. 20-131) καὶ ὀλιγοσέλιδα μελετήματα (*Ἡ ἑλληνικὴ ἐλευθερία. Μία ἀπόπειρα σκιαγραφίσεως τῆς ὀντολογίας τῆς* (στὸ περιοδ. *Δελτίον Ο.Λ.Μ.Ε*, ἔτ. Ι', φύλλ. 204 [1962], σελ. 2-4), *Ἡ ποίηση τοῦ Μελαχρινοῦ*, (ἐφημ. *Ἐλευθερία* 20 Σεπτ. 1962.) *Τὸ σχολικὸν πείραμα τοῦ Felbertal*. Ἀπὸ τὰ πεπραγμένα ἐνὸς παιδαγωγικοῦ συνεδρίου τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης (περιοδ. *Σχολεῖο καὶ Ζωή*, τεύχ. 3,4 καὶ 5-6 [1963] σελ. 16).

Τὸ 1963 παρουσιάζει μεταφρασμένη σὲ ὁμοιοκατάληκτους δεκαπεντασυλλάβους τὴν πολύστιχη συμβολικὴ σύνθεση τοῦ Valéry: *La Jeune Parque*. Στὴν πυκνὴ σὲ νοήματα «Ἑρμηνευτικὴ Εἰσαγωγή» ὁ μεταφραστὴς ἐπιχειρεῖ τὴν ἀνάλυση καὶ βαθύτερη διείσδυση «στὸ λυρικὸ λαβύρινθο τῆς *Νεαρῆς Μοίρας*» ἐκμεταλλεύμενος φιλοσοφικὲς ἀπαρχές ἀπὸ τοὺς Fink, Husserl καὶ συγχρόνους ὑπαρξικοὺς φιλοσόφους (G. Marcel, M. Heidegger, K. Jaspers), μολοντί δηλώνει πὼς «δὲν γνωρίζουμε ὡς ποιὸ σημεῖο ὁ Valéry εἶχε προαισθανθῇ τὴν προβληματικὴ αὐτὴ τῆς συγχρόνου ὑπαρξιακῆς Ὀντολογίας» (σελ. 17). Χαρακτηριστικὸ τῆς στάσεως ἐνὸς ὀρίμου πνευματικοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στοὺς ὑψηλοὺς στόχους του εἶναι ὅτι ἐπιγράφει ὡς «μεταφραστικὴ ἀπόπειρα» τὸ ἔργο, πού δούλευε σταδιακὰ σχεδὸν εἴκοσι χρόνια, καὶ παροτρύνει τοὺς νέους νὰ διορθώσουν τίς ἀτέλειές του.

Μὲ τὴ χορήγηση ὑποτροφίας ἀπὸ τὸ ἴδρυμα Humboldt ξαναγυρίζει στὸ Freiburg τὸν Αὐγούστο τοῦ 1963, ἀλλὰ σὲ πέντε μῆνες προσλαμβάνεται ὡς ἐπιστημονικὸς βοηθὸς τοῦ Σεμιναρίου Φιλοσοφίας καὶ Παιδαγωγικῆς ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ καθ. Eugen Fink. Ἡ συμβολὴ του στὰ πανεπιστημιακὰ colloquia ἐκτιμᾶται ὡς οὐσιαστικὴ. Κατὰ τὸ χειμερινὸ ἐξάμηνο

1966-1967 στοῦ εἰδικοῦ γιὰ τὸν Ἡράκλειτο Σεμινάριο, ποὺ ὀργάνωσαν οἱ καθηγηταὶ Fink καὶ Heidegger, ὁ Γιανναρᾶς – μόνος Ἕλλην μεταξὺ τριάντα Γερμανῶν καὶ ξένων εἰδικῶν – ἀντικρούει τὸν Heidegger σὲ θέματα ἐρμηνείας καὶ φιλοσοφικῆς προβληματικῆς τῶν ἡρακλειτείων ἀποσπασμάτων.

Τὴν ἀνωπόκριτη χαρὰ τοῦ γιὰ τὴν ἐπιτυχία ἐκδηλώνει σ' ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς ἐπιστήθιο φίλο τοῦ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὅπου ἀφηγεῖται τὸ γεγονός μὲ φιλοπαίγμονα βραχυλογία πολεμικοῦ ἀνακοινωθέντος: «συμμετέχω στὴ συζήτηση ζωηρότατα. Σὺγκρουσὴ μου μὲ Heidegger ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας. Heidegger περιέρχεται εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἀμφισβητεῖ σχέσιν Νεοελλήνων πρὸς ἀρχαίαν σκέψιν. Ἀναστάσιος, μόνος Ἕλλην ἐν μέσῳ 15 ἀλλοδαπῶν καὶ 15 γερμανῶν (ἐξ ὧν 4 τακτικοὶ καθηγηταὶ), ἀμύνεται σθεναρῶς πατρίου ἐδάφους».

Τὸ 1964 δημοσιεύεται μελέτη τοῦ (22 σελ.) μὲ τίτλο: *Ἡ δυαδικὴ ὑπόστασις τῆς τραγωδίας καὶ ἡ μεταφυσικὴ ἐρμηνεία τῆς* (Ἀθῆναι 1964), ἡ ὁποία στηρίζεται στοῦ ἔργου τοῦ Nietzsche «Γέννηση τῆς τραγωδίας ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς μουσικῆς», ἀλλ' ἀξιοποιεῖ συγχρόνως καὶ προεκτείνει ἀπόψεις τοῦ Eugen Fink.

Ἀκαταπόνητος στὴν ἐργασία τοῦ διερευνᾷ περαιτέρω τὸ νόημα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς Ἑγελιανῆς Φαινομενολογίας τοῦ Πνεύματος καὶ τὸ 1967 ὑποβάλλει στοῦ Freiburg πραγματεία ἐπὶ ὑψηλῇ μὲ θέμα τὴν «Ἑρμηνεία τῆς Ἀντιγόνης ἀπὸ τὸν Ἑγέλο καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀτομικεύσεως» (*Hegels Antigone-Deutung und das Problem der Individuation*). Μετὰ τὴν ἔγκριση τῆς διατριβῆς τοῦ ἀπὸ τῆ Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ τὴν προφορικὴ δοκιμασία τοῦ (2 Φεβρ. 1968) ἀναγορεύεται παμψηφεί Ὑφηγητὴς στὸν κλάδο τῆς φιλοσοφίας κι' ἐντάσσεται στοῦ διδακτικὸ σῶμα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς παίρνοντας τὴ *venia legendi*. Τὸν ἐναρκτήριο λόγο τοῦ ὡς ὑφηγητοῦ ἐκφωνεῖ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1969 πραγματευόμενος τὸ θέμα: *Der Anfang der Philosophie und die Philosophie des Anfangs*.

Τὴν 7η Ἰουνίου 1974 λαμβάνει τὸν τίτλο τοῦ *Ausserplanmässiger Professor* τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Freiburg καὶ ἀπὸ τῆς 18 Ὀκτ. περιλαμβάνεται στὴν κατηγορία τῶν *Universitätsdozenten*, ποὺ δυνεπάγεται τὴν ιδιότητα τοῦ ἀνακλητοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου τοῦ ὁμοσπόνδου κράτους τῆς Βάδης-Βυρτεμβέργης (*Beamte auf Widerruf*). Στὴν ἐνταξὴ τοῦ αὐτῆς

προηγήθηκαν εισηγήσεις του Πρυτάνεως του Παν/μίου του Freiburg – που έχαρακτήρισε τον Γιανναρά «ένα των παραγωγικωτέρων εκπροσώπων της φιλοσοφίας στο Freiburg και των ασκούντων αποδοτικώτερα τη διεισθημονική συνεργασία» – και όμοφωνη απόφαση της Βουλής του όμοσπόνδου κράτους.

Κατά τη διάρκεια της έπταετούς (1968-1975) πανεπιστημιακής διδασκαλίας του στο Freiburg ο Γιανναράς εκάλυπεν ευρύτατο φάσμα φιλοσοφικής ύλης από τους Έλληνες φιλοσόφους της αρχαιότητας (Ήράκλειτο, Έλεάτες, Πυθαγορείους, Πλάτωνα, Άριστοτέλη, Σκεπτικούς, Κυρηναϊκή Σχολή, Στοά, Κυνικούς) μέχρι των κορυφαίων εκπροσώπων της νεωτέρας και σύγχρονης φιλοσοφίας (Descartes, Kant, Hegel, Comte, Nietzsche, Άναλυτικούς, Popper κλπ.). Τη διδακτική του δραστηριότητα διευρύνει με την οργάνωση ομάδων εργασίας στα πλαίσια του Studium generale του Παν/μίου του Freiburg και δίνοντας δημόσιες διαλέξεις στα πανεπιστήμια του Freiburg, της Heidelberg και της Basel.

Τα θέματα των διαλέξεων είναι φιλοσοφικά και φιολογικά ως λ.χ.:

«Η μορφή του Σωκράτη στον Έγελο, Κίρκεγκαρντ και Νίτσε», «Μεταφυσική και Τέχνη», «Οί Όρνιθες του Άριστοφάνη», «Πλάτων και Πόππερ», «Θεωρητικές και έπιστημονικές κοσμολογίες» κ.ά.

Ταυτόχρονα έποπτεύει και καθοδηγεί στη σύνταξη διδακτορικών διατριβών και ως εισηγητής ή συνεισηγητής συνεργάζεται σ' έπιτροπές κρίσεως διατριβών για ύφηγεςία ή έκλογής καθηγητών. Έπί τρία εξάμηνα συμμετέχει έπίσης ένεργώς κατόπιν έκλογής στη διοίκηση της Φιλοσοφικής Σχολής του Freiburg.

Σχετικά με τό φιλοσοφικό του προσανατολισμό και τά στάδια της έρευνητικής (και συγγραφικής) του δραστηριότητας στη Γερμανία ό Γιανναράς, αὐτοβιογραφούμενος στο Έγρόμνημα που υπέβαλε στη Φιλοσοφική Σχολή του Παν/μίου Άθηνών (1975), διαπιστώνει ότι ή στροφή του πρός αποκλειστικά φιλοσοφικές μελέτες «καθορίζεται έν αρχή υπό της κραταιάς φιλοσοφικής παραδόσεως του Freiburg, ως αὐτή διεμορφώθη διά της υπερβατικής φαινομενολογίας του Edmund Husserl, της υπαρξιολογικής όντολογίας του Martin Heidegger και της κοσμολογικής φαινομενολογίας του Eugen Fink».

Άπό την ύφηγεςία του κι' ύστερα σημειώνει χειραφέτηση από την καθαρά φαινομενολογική θεώρηση και κριτική αντιμετώπισή της. Για

τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ «ἀποφασιστικῆς σημασίας ὑπῆρξεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ συνείδησις τῆς ἀνάγκης ἀναθεωρήσεως τῶν σχέσεων τῆς φιλοσοφίας πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιστήμας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀνάγκη ἀφυπνίσεως καὶ ἀναζωπυρήσεως τῆς πολιτικῆς σκέψεως τῆς φιλοσοφίας...

Ἡ στροφὴ αὕτη ἐπέβαλε συγχρόνως τὴν ἀφύπνισιν τῆς συνειδήσεως τῆς ἱστορικότητος τῆς φιλοσοφίας καὶ μείζονος ἱστορικῆς ἐπεξεργασίας τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων».

Τὶς τάσεις τοῦ αὐτὸς κυρίως ἐκφράζουν τὰ ἐξῆς δημοσιεύματα ποὺ ἀναγράφονται κατὰ τὴ χρονικὴ σειρὰ ἐκδόσεως:

– *Eugeníou Fink, Ὁοση εὐδαιμονίας. Πρὸς μὴν ὄντολογία τοῦ παιγνιδιοῦ. Μετάφραση καὶ εἰσαγωγικὴ μελέτη* (περιοδ. *Καινούρια ἐποχὴ*, Ἀθήνα 1965, σελ. 1-40, πθ. Γιανναρᾶ-Fr.-W. v. Hermann, Βιβλιογραφία Eugen Fink στὸν τιμητικὸ τόμο *Beispiele, Festschrift für Eugen Fink zum 60. Geburtstag*, Den Haag 1965, σελ. 309-314).

– *Der Perspektivismus der griechischen Skepsis* (περιοδ. *Philosophische Perspektiven*, Bd 1 [1969], σελ. 216-228).

– *Martin Heidegger und sein Verhältnis zur philosophischen Tradition* (περιοδ. *Hellenika* III [1969] σελ. 8-10).

– *Der Anfang der Philosophie und die Philosophie des Anfangs* (περιλ. στὸ περιοδ. *Freiburger Universitätsblätter*, 24 [1969], σελ. 17).

– *Vorgriffe zum Verständnis von Musiké und Logos*. (στὸν τιμητ. τόμο *Johannes Lohmann, Musiké und Logos, Aufsätze zur griechischen Philosophie und Musiktheorie. Zum 75. Geburtstag des Verfassers am 9 Juli 1970*. Herausgegeben von Anastasios Giannarás, Stuttgart 1970, σελ. VII-XV).

– *Zenon aus Kition, der Begründer der Stoa* (περιοδ. *Hellenika*, III [1970] – I [1971], σελ. 44-47).

– *Théophile Corydalée, Oeuvres Philosophiques. Tome I: Introduction à la Logique. Προοίμιον εἰς Λογικὴν*, Bucarest 1970 (Βιβλιοκρισία, περιοδ. *Hellenika*, I [1972], σελ. 39-41).

– Δ. Κουτσογιαννοπούλου-Θηραίου, Ἱστορικὴ εἰσαγωγή εἰς τὴν φιλοσοφίαν, 1971. (Βιβλιοκρισία, περιοδ. *Ἑλληνικά*, Θεσσαλονίκη, τόμ. 25 [1972], σελ. 460-463).

– *Das Archytas-Argument und die Kosmologische Bestimmung des «Auserkosmischen»* (στὸν τιμητ. τόμο *Convivium Cosmologicum, Interdiszi-*

plinäre Studien. Helmut Hönl zum 70. Geburtstag. Herausgegeben von Anastasios Giannarás, Basel und Stuttgart 1973, σελ. 111-142).

– *Platon und K.R. Popper. Zur Kritik der politischen Philosophie Platons* (περιοδ. *Φιλοσοφία*, τόμ. 3 [1973], σελ. 208-223).

– *Marx und die griechische Philosophie*, (περιοδ. *Freiburger Universitätsblätter*, Heft 39 [1973], σελ. 23-31).

– *Zur Rechtfertigung der "Ästhetik durch ihre Verdächtigung*, (στὸν τόμ. *"Ästhetik heute, Sieben Vorträge*. Herausgegeben von Anastasios Giannarás, Bern und München 1974, σελ. 9-28).

– *Das Wachthaus im Bezirk der Musen. Zum Verhältnis von Musik und Politik bei Platon* (περιοδ. *Archiv für Musikwissenschaft*, Jahrgang 32 [1975], σελ. 165-183).

– *Gehört Demokrit in die Philosophie oder in die Wissenschaft?* (δημοσιεύεται στὸν παρόντα τόμο τῆς ΕΕΦΣΠΑ).

Μὲ τέτοιον ἐπιστημονικὸ ἐξοπλισμὸ κ' εὐρωπαϊκὴ πανεπιστημιακὴ ἐμπειρία ὁ Γιανναρᾶς ἀναλαμβάνει τὰ νέα του καθήκοντα στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὴν ἐκλογὴ καὶ τὸ διορισμὸ του (29 Αὐγ. 1975). Στὶς παραδόσεις του καὶ τὰ φροντιστήρια, ποὺ προκαλοῦν ἀδιάπτωτο τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀκροατῶν του, πραγματεύεται κεφάλαια τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας τοῦ Kant, κοσμογονικές, γνωσιολογικές, ἠθικές καὶ θρησκευτικὲς ἀπόψεις τῶν ἀτομικῶν φιλοσόφων ἀπὸ τὸν Ε' π.Χ. αἰῶνα ὡς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, προβλήματα αἰσθητικῆς καὶ φιλοσοφίας τῆς Τέχνης, τὸν ἀγγλικὸ ἐμπειρισμὸ καὶ γαλλικὸ διαφωτισμὸ, προσωκρατικὴ φιλοσοφία κλπ.

Χαρακτηριστικὸ τῆς φιλοπονίας του εἶναι ὅτι κατορθώνει σ' ἓνα χρόνο (1976) νὰ συντάξῃ καὶ νὰ κυκλοφορήσῃ πέντε πολυσέλιδα διδακτικὰ βοηθήματα γιὰ τὴ διευκόλυνση τῶν φοιτητῶν, ποὺ παρακολουθοῦσαν τὰ μαθήματά του. Παρ' ὅλο τὸ διδακτικὰ βεβαρημένο πρόγραμμά του (ταυτόχρονα διδάσκει στὴ Φυσικομαθηματικὴ Σχολὴ τοῦ Π.Α. Εἰσαγωγὴ στὴ Φιλοσοφία καὶ Φιλοσοφία τῆς φύσεως) καὶ τίς ἄλλες πρὸς τὴ Σχολὴ διοικητικὲς κλπ. ὑποχρεώσεις του (εἰσηγήσεις διατριβῶν, ἐκθέσεις γιὰ ὑποψηφίους ὑφηγητὰς καὶ καθηγητὰς) συνεχίζει ἀμείωτη τὴν ἐρευνητικὴ καὶ συγγραφικὴ του δραστηριότητα καὶ δημοσιεύει τίς ἐπόμενες μελέτες: – *Μετασχηματισμοὶ στὸ ἱστορικὸ πεδίο τῆς φιλοσοφίας* (Ἐναρκτήριο μάθημα τῆς 28.1.1976 στὴ Μεγάλῃ αἴθουσα τῶν Τελετῶν τοῦ Παν/μίου, βλ. *Ἐπί-*

σημοὶ Λόγοι [Πρυτανεὶα Γεωργίου Γ. Μητσοπούλου] 1975-1976, τόμ. Κ', Ἀθήναι 1978, σελ. 187-205).

– Οἱ σύγχρονες τάσεις τῆς Αἰσθητικῆς (περιοδ. *Παρνασσός*, τόμ. ΙΗ' [1976], σελ. 161-178).

– *Der «Gottestod» im philosophischen Denken*. Ὁ «Θάνατος Θεοῦ» στὴ Φιλοσοφικὴ σκέψη. (2ον Διεθνὲς Συμπόσιον Φιλοσοφίας. Ἐλευθέρα Σχολὴ φιλοσοφίας «Ὁ Πλήθων», Ἀθήναι 1977. Μελέτη Θανάτου, σελ. 214-233).

– Ἡ ποίηση τοῦ Hölderlin στὴ φιλοσοφικὴ σκέψη τοῦ Martin Heidegger (περιοδ. *Δευκαλίων*, τεύχ. 18 [1977], σελ. 243-258).

Ὁ θάνατος ἀνέκοψε ὄχι μόνο τὴν ἐκτύπωση ἄλλων πραγματειῶν, ποὺ προγραμματίζεε ὁ Γιανναράς, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑλοποίηση μακροπροθέσμου ὀνείρου του νὰ συμπληρώσῃ ἓνα μεγάλο κενὸ στὴ νεοελληνικὴ φιλοσοφικὴ γραμματεία μεταφράζοντας καὶ σχολιάζοντας ὁλόκληρο τὸ θεμελιώδες σύγγραμμα τοῦ Kant «Κριτικὴ τοῦ Καθαροῦ Λόγου». Ἡ μετάφραση θὰ χωριζόταν σὲ τέσσερα στάδια μὲ παράλληλη κυκλοφορία τόμων φιλοσοφικοῦ ὑπομνηματισμοῦ. Ἀπὸ τὴν πολὺτομη σειρὰ πρόλαβε μόνο νὰ παρουσιάσῃ τὸ 1ο τεύχος, ποὺ περιέχει τὴ μετάφραση τῶν δύο Προλόγων καὶ Εἰσαγωγῶν τοῦ Kant στὶς ἀντίστοιχες ἐκδόσεις τῆς *Κριτικῆς* του (Α' ἐκδ. 1781 καὶ Β' ἐκδ. 1787) καὶ τὸ πρῶτο μέρος τῆς Ὑπερβατικῆς Αἰσθητικῆς μὲ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τοῦ Χώρου καὶ τοῦ Χρόνου:

Immanuel Kant, Κριτικὴ τοῦ Καθαροῦ Λόγου. Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια Ἀναστασίου Γιανναρά. (Ἐκδόσεις Παπαζήση. Φιλοσοφία-Πηγές) Ἀθήνα 1977.

Ἄν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν α) τοὺς μεθοδολογικοὺς κανόνες, ποὺ καθορίζει ὁ Γιανναράς προλογίζοντας τὴ μετάφρασή του, β) τίς ἀδογματίστες καὶ νηφάλιες ἀπόψεις του γιὰ τὴ φιλοσοφικὴ ὁρολογία καὶ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῶν ἐκφραστικῶν μέσων τῆς νεοελληνικῆς ἀπὸ τὴ μακραίωνη παράδοση τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ τῶν Ὑπομνηματιστῶν τους, γ) τὴν πολυετὴ κι' ἐνεργὸ μαθητεία του στὴ γερμανικὴ διανόηση καὶ δ) τὴν ἀνεκτίμητὴ ἐμπειρία του στὸν ἐξελληνισμὸ προβληματικῶν φιλοσοφικῶν καὶ ποιητικῶν κειμένων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος – διερωτᾶται μὲ θλίψη ἂν καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ τὸ χάσμα, ποὺ ἄνοιξε ὁ θάνατός του, εἶναι δυνατό νὰ κλείσῃ.

Ἀλλ' ὁ φιλόσοφος, ὁ ἐρευνητής, ὁ ποιητής κι' ὁ κριτικὸς τῆς λογο-

τεχνίας δὲν ὀλοκληρώνουν τὴ φυσιογνωμία τοῦ Γιανναρᾶ. Σύμφυτες μὲ τὶς ἰδιότητες αὐτὲς εἶχε τὴν ἠθικὴ συνέπεια («τὸ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις ὁμολογεῖν»), τὴν παρρησία καὶ τὸ πάθος τῆς ἐλευθερίας. Τὸ ἀδοῦλωτο φρόνημα τοῦ στοίχισε τὸν ἐγκλεισμό του σὲ στρατόπεδα συγκεντρώσεως ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῆς ἐχθρικής κατοχῆς τὸ καλοκαίρι τοῦ 1944. Ξενιτεμένος στὴ Γερμανία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικτατορίας ἀνέπτυξε πολυσχιδῆ δράση γιὰ τὴν ἐνημέρωση τῶν ξένων καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐδῶ πολιτικῶν κρατουμένων τοῦ καθεστώτος μετέχοντας στὴν πανεπιστημιακὴ ὀργάνωση Deutsch-Griechische Demokratische Gesellschaft. Μὲ συνεργασίες του στὸ περιοδικὸ *Hellenika* ἐστιγμάτισε ὀχι μόνον τὴν ἀνελευθερία (βλ. *Das Verstummen eines Dialogs*, *Hellenika* II [1971], σελ. 36-38) ἀλλὰ καὶ τὸν «ἀμέριμνο Ἀνθρωπισμό» (βλ. *Humanismus ohne Sorgen*, *Hellenika* III [1969], σελ. 40-41), ποὺ ἀνέχεται τὴν παραβίαση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρὸς αὐτὸν ἀντιπαρατάσσει τὴν προσωπικότητα τοῦ Bertrand Russell ὡς ἐνσάρκωση ἐνὸς μαχητικοῦ καὶ κομματικῶς ἀδεσμεύτου ἀνθρωπισμοῦ (βλ. *Hellenika* I/II [1970], σελ. 59-60).

Παρὰ τὴ λιγόχρονη παρουσία του ἀνάμεσα στὸ διδακτικὸ δυναμικὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς χάραξε καθαρὰ τὴ σφραγίδα τοῦ γνήσια πνευματικοῦ ἀνθρώπου: ἀφοσιωμένος στὸ λειτούργημά του, ἀνυπόκριτος, ἀνιδιοτελής, ἀνυποψίαστος μέχρις ἀφελείας καὶ μετριόφρων ἀποστρεφόμενος τὴν οἴηση, τὴν ἠθικὴ εὐκαμψία, τὸν καίροσκοπισμό, τὴ δημοκοπία καὶ τὸν βεντετισμό. Οἱ γνώμες του ἦταν κατὰ κανόνα ἐγγύηση ἐπιστημονικῆς βασάνου κι' ἀμεροληψίας.

Γι' αὐτοὺς ὅλους τοὺς λόγους τὸ κενὸ ποὺ ἄφησε ὁ ἀδόκητος χαμός του μένει πληγὴ ἀνεπούλωτη.

Μ. ΚΟΚΟΛΑΚΗΣ